

NEKATERI ASPEKTI NAŠE RAZISKOVALNE DEJAVNOSTI MED KOROŠKIMI SLOVENCMI

Avguštin Malle *

Po proslavah, ki so potekale ob 50. obletnici koroškega plebiscita, posebno pa še po "Ortstafelsturmu", se je med znanstvenimi delavci v Avstriji povečalo zanimanje za probleme koroških Slovencev in za prostor, ki ga poseljujejo. Nastala je vrsta novih raziskav, ki so v bistvu potrdile raziskovalne rezultate slovenskega zgodovinopisja in jih obogatile še s številnimi podatki iz avstrijskih arhivskih fondov, obenem pa so se uspešno vključile v raziskovalno delo druge veje znanosti kot npr. sociologija, psihologija, pedagogika itd.

Ta razvoj nakazuje določen kvaliteten premik na raziskovalnem področju. Zavzemanje za klasične manjšinske pravice, kot so to zlasti pravica do enakopravne uporabe slovenskega jezika pred uradi in pred sodišči ter pravica do vseh oblik institucionalizirane socializacije v materinščini, se zavestno in utemeljeno povezuje s problematiko globokih sprememb v socialni strukturi prizadete manjšine. Navidezno naravni mehanizmi asimilacije se razkrivajo kot premišljeni posegi določenih interesnih skupin, da pripadniki slovenske manjšine ostajajo v podrejenem družbenem položaju. V ospredje raziskovalnih naporov stopa tudi problematika premagovanja podrejenosti slovenščine, ki realno obstaja v vseh družbenih in življenjskih položajih pripadnikov manjšine. Ravno zadnji primer pa ponovno potrjuje staro ugotovitev, da oblast dosežke asimilacije na Koroškem v današnjem času še vedno pravno ščiti. To nam dokazujejo zakon o narodnih skupnostih iz leta 1976 in njemu sledeče odredbe iz leta 1977. Nenazadnje pa je koroškim Slovencem zaprt - ali pa jim je zelo okrnjen - dostop do medijev masovnega obveščanja, ki danes sooblikujejo jezikovne navade in komuniciranje. Vsi ti ukrepi slovenščini krčijo uporabnost in ji s tem jemljejo družbeni ugled.

Na splošno velja ugotovitev, da je vsak modernizacijski val odtujil koroškim Slovencem tisti njihov del, ki ga je zajel. To velja za izobraženstvo, za delavstvo in nazadnje tudi za kmečko prebivalstvo.

Navidezno naravne mehanizme asimilacije najbolj stavljajo pod vprašaj dvojezična ljudska šola, Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu ter vsi tisti, ki se odločajo na drugih srednjih in višjih šolah za dvojezičen pouk odnosno za alternativni obvezni predmet ali prosti predmet slovenščino.

* dr. filo., Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, Avstrija, glej izvleček na koncu Obzornika

Če razni raziskovalci ugotavljajo izboljšanje socialne strukture slovenskega prebivalstva na Koroškem, potem temeljijo njihove ugotovitve pogosto na rezultatih ljudskih štetij, ki pa so glede na veliko število slovensko govorečih, ki niso razvili slovenske identitete oz. zavesti, zelo problematični. Šele v zadnjem času se raziskovalci ukvarjajo bolj sistematično s problemi razvoja identitete odnosno zatajitve lastnega izvora. Ravno vprašanje identitete odnosno narodne zavesti bo treba intenzivnejše raziskovati in revidirati po potrebi tudi lastne ocene in nevzdržne obsodbe nezavednega dela slovenskega prebivalstva. Znanstveno bomo morali opisati tudi položaj pripadnika manjšine, ki se mora tkr. dnevno podvreči priznavalnemu načelu in ki je zlasti v majhnih socialnih skupinah podvržen kontrolnim mehanizmom tudi lastne skupine. Izraz tega stanja je nenehno ugotavljanje, kdo da je še "naš" v obeh slovenskih tednikih na Koroškem v smislu priznavanja k skupnosti in aktivnega življenja v njej. Znotraj narodne skupnosti pa se ta miselnost potencira v smeri ideološke pripadnosti k "naprednemu" odnosno "konservativnemu" taboru - "napreden", "moderen", pa je v smislu narodne prebuje 19. stoletja že na poti v narodno odtujitev. Priostreno pa se potem pesnikuje o "našistih" in avtomatično se vsiljuje besedna povezava s fašisti.

Razpolagamo z nekaterimi parcialnimi prikazi, da in kako avstrijski družbeni razvoj vpliva na oblikovanje zavesti slovenskega prebivalstva na Koroškem - padla je v tej zvezi tudi beseda o "mentalni avstrifikaciji" koroških Slovencev, ne da bi jo bil avtor podrobneje opredelil - ni mi pa znano besedilo, ki bi na kateremkoli nivoju ovrednotilo vpliv družbene dinamike v SR Sloveniji na koroške Slovence, če izvzamem kulturno področje - medsebojni vpliv je nedvomen in gospodarski sektor, kjer se sogovorniki iz Slovenije večinoma zadovoljijo z ugotovitvijo, da gospodarski sistem v Sloveniji za koroške Slovence ni stimulativen. Koroški zagovorniki pa so veseli, da ne živijo v tako zaostrenih ekonomskih pogojih.

Na osnovi obstoječih raziskav bi lahko rekli, da se bo socialna struktura manjšine stalno nekoliko razlikovala od večinske. Dejstvo je, da je bila narodna zavest gibalo za vrsto staršev, da so dali svoje otroke na ZGS v Celovcu. Problematizirati pa bi morali trditev, da so koroški Slovenci prehiteli večinsko prebivalstvo na področju visoke izobrazbe. Če to drži, bi to morali znati tudi obrazložiti in se ne bi smeli zadovoljiti z obstoječimi razlagami.

Izobrazbena struktura prebivalstva bo v bodoče še pomembnejši pokazatelj stopnje njenega razvoja. Prav zaradi tega je angažma raziskovalcev na vzgojnoizobraževalnem sektorju, ki ga doživljamo, tako obetaven. Poznanje zgodovinskega razvoja je pogoj za premik k oblikovanju lastnega vzgojnega in izobraževalnega koncepta.

V tej zvezi je umestno tudi vprašanje, ali in v kakšni meri bo koroški Slovenec v bodoče doma v dveh družbenih sredinah in kako bo v njih izoblikoval svojo posebno identiteto. Ob tem je treba ugotoviti, da slovenske univerzitetne ustanove med slovenskimi študenti domala niso prisotne kljub sorazmerno neproblematičnemu priznavanju visokošolskih diplom. Slovenski univerzi bosta morali ponuditi prilagojene in atraktivne študijske programe za slovenske

študente na Koroškem ali v sodelovanju s celovško univerzo ali pa tudi sami.

Sorazmeroma malo se vključuje politologija v proučevanje manjšinske problematike na Koroškem. Menim, da je notranja politična diferenciacija manjšine že zdavnaj prerasla organizirane strukture koroških Slovencev. Nastale in pojavljajo se nove, posebno problematično pa se mi zdi, če se kaka skupina sama razformira. Tako so v preteklih letih izginili iz slovenskega družbenega življenja na Koroškem domala popolnoma duhovniki, dolga desetletja nosilci narodnega življenja. Najprej so se hote ali nehote abstinirali iz političnega in gospodarskega življenja, v preteklih letih pa so zapustili tudi kulturni sektor. Ta umik je zelo enostranski, če upoštevamo, kakšen vpliv ima cerkev na raznih področjih družbenega življenja na Koroškem in v Avstriji. So pa tudi krogi, ki zavestno odklanjajo stike z osrednjimi organizacijami.

Kdo se bo z metodami politološke znanosti npr. lotil nujno potrebne notranje-manjšinske diskusije? Pomanjkanje notranje-manjšinske diskusije hromi dinamiko razvoja manjšine. Občasna poročila o posvetih o možnosti bolj poglobljenega sodelovanja npr. med obema političnima organizacijama so navadno zelo skopa, ne povedo nič in v bistvu sugerirajo, da neko poglobljeno sodelovanje itak obstaja. Manjka pa osnovni načrt sodelovanja.

Raziskave tudi povedo, na katerih sektorjih bi morali pristopiti k načrtnemu usmerjanju oziroma kadrovanju.

Pogosto ugotavljanje o velikem številu manjšinskih organizacij bi morali opravljati racionalnejše v smeri njihovih identičnih aktivitet in v smeri vprašanja usposobljenosti funkcionarjev. Ob tem bi ugotovili, da je strokovnih organizacij premalo in da poteka diskusija med koroškimi Slovenci zlasti o njihovi poklicni dejavnosti najpogosteje v nemščini in pogosto le v institucionaliziranih strokovnih organizacijah (npr. raznih zbornicah).

Tudi gospodarstvo in gospodarske vede so šele v zadnjem desetletju odkrile slovensko manjšino na Koroškem kot lasten dejavnik. Seveda to ne velja za hranilnice in posojilnice ter za kmečki združni sektor. Južna Koroška je glede tega kot obrobna pokrajina v težavnem položaju. Z razliko s Slovenci v Italiji koroški Slovenci še niso razvili svojega lastnega gospodarskega programa in ga v trenutnih razmerah verjetno tudi ne bodo. Vendar obstaja ravno na tem področju ogromno strokovne literature. Država, dežela, občinske skupnosti in posamezne občine imajo svoje predstave gospodarske rasti. Ob pozitivnem razvoju tki. mešanih družb odnosno podjetij z udeležbo jugoslovanskega kapitala bi morali polagoma usposobiti lastni raziskovalni potencial tudi na gospodarskem področju. Gotovo je v preteklosti tudi neizglednost zaposlitve v domačem okolju odvracala študente od študija ekonomije. Ta zavora je delno odpadla, čeprav seveda velja reči, da tudi v bodoče ne bo možno zaposliti vse absolvente ekonomskih univerz in fakultet v domačem okolju, koristili pa bi lahko vsaj občasno ali pa kar permanentno njihovo znanje.

Številne raziskave koroškega vprašanja, ki smo jim priče, seveda niso opravili le slovenski študentje v okviru svojega študija odnosno slovenski raziskovalci v okviru svojih delovnih obveznosti, temveč se je v razglabljanje vklju-

čila vrsta pripadnikov večinskega naroda, ki so se deloma aktivno ali vsaj pasivno naučili slovenščine. Zanimivo bi bilo npr. raziskati, kako je nemški prevod Prušnikovih Gamsov na plazu vplival na raziskovalno in publicistično dejavnost na Koroškem in v Avstriji. Monopola glede raziskovanja koroškega vprašanja ni. Problem je zainteresiral v preteklosti širše kroge v Avstriji. Zato postaja vse bolj nujno, da čimbolj usposobimo lastne, slovenske raziskovalce za odprt dialog z vsemi, ki se ukvarjajo s slovensko manjšino na Koroškem.

V zadnjih letih opažamo tudi tendenco, da se pristopa raziskovanju manjšinskih vprašanj interdisciplinarno. To velja tudi za koroške Slovence.

Seveda ob vsem tem ne moremo prezreti številnih raziskav, ki so jih o Koroški in koroških Slovencih v preteklih letih opravili znanstveni delavci v SR Sloveniji. Ponovno je bila izražena želja po detaljnem pregledu teh dejavnosti, ker so pač številnim interesentom znana le standardna dela, ne pa kopica informacij, ki se skriva o Koroški in koroških Slovencih v raznih priročnikih in publikacijah, ki imajo svoja težišča pač drugje ali pa zajemajo ves slovenski etnični prostor.

Lastno raziskovalno delo je pogoj vsakega sodelovanja na znanstvenem področju. Brez lastnega znanja in objav ter brez razpolaganja z nekim osnovnim fondom informacij in podatkov danes v raziskovalnem svetu ni obstanka. Nivo lastnih raziskav in obseg razpoložljivih informacij stopnjujeta tržno vrednost posameznega raziskovalca in raziskovalne institucije. Ni naloga slovenskega znanstvenega inštituta, da izoblikuje lastni raziskovalni kader na vseh sektorjih, njegova bistvena naloga je, da združuje in povezuje raziskovalce - v našem konkretnem primeru koroškega vprašanja - in registrira njihove znanstvene napore in dosežke, obenem pa mora skrbeti za stike med slovenskimi raziskovalci, ki delajo na različnih znanstvenih področjih.

Pri svojem raziskovalnem delu moramo izhajati iz tega, da je bazična raziskovalna dejavnost pogosto le posredno aplikativna. Številne raziskave o šolstvu koroških Slovencev, ki nikoli niso bile napisane za neposredno "porabo", nam danes olajšujejo zagovarjanje obstoječega dvojezičnega šolstva in omogočajo, da zahtevamo njegovo boljše materialno osnovo.

Ob zaključku velja opozoriti na potrebo kontinuiranega raziskovalnega in dokumentacijskega dela. Univerzi v SR Sloveniji bosta morali v večji meri upoštevati specifična vprašanja koroških Slovencev, jim nuditi posebne študijske programe in jih usposabljeni za najrazličnejše raziskovalne dejavnosti.